

Pjältån 2008

Redovisning av genomförda fiskevårdsåtgärder i Pjältån 2008

Emåförbundet 2008

På uppdrag av

Norrköpings kommun

Inledning

Denna rapport redovisar översiktligt genomförda fiskevårdsåtgärder och förundersökningar i Pjältån 2008. Pjältån utgör ett av Östergötlands läns mest värdefulla vatten med avseende på reproduktion av havsöring och förekomst av den rödlistade fiskarten flodnejonöga. Norrköpings kommun är huvudman för projektet som har finansierats genom det statliga bidraget för biologisk återställning i kalkade vatten.

Bakgrund

Emåförbundet fick uppdraget av Norrköpings kommun att projektera fiskevårdsåtgärder i Pjältån och Torsagsån under sommaren 2007 (Nydén & Johansson 2007). Dessa åtgärdsförslag ligger till grund för genomförda åtgärder 2008.

Syfte och målsättning

Denna fältrapport syftar till att översiktligt redovisa genomförda åtgärder. Åtgärderna har som målsättning att förbättra förutsättningarna (uppvandring, reproduktion och uppväxt) för främst havsöring och flodnejonöga men bedöms gynna vattendragets biologiska mångfald i övrigt.

Åtgärder

Fältarbete

Huvuddelen av arbetet genomfördes under tre intensiva fältdagar i augusti. Kompletterande arbeten har därefter utförts under hösten. Vattenflödet i augusti bedömdes som relativt högt för årstiden vilket försvårade biotopvård på vissa sträckor. Vid arbetet användes förutom handkraft två fordon; en sexhjulig terrängmotorcykel med släp (figur 1) samt en liten lastmaskin (figur 2). Åtgärderna utfördes inom området från mynningen vid Loddby upp till och med Åby samhälle (figur 3).

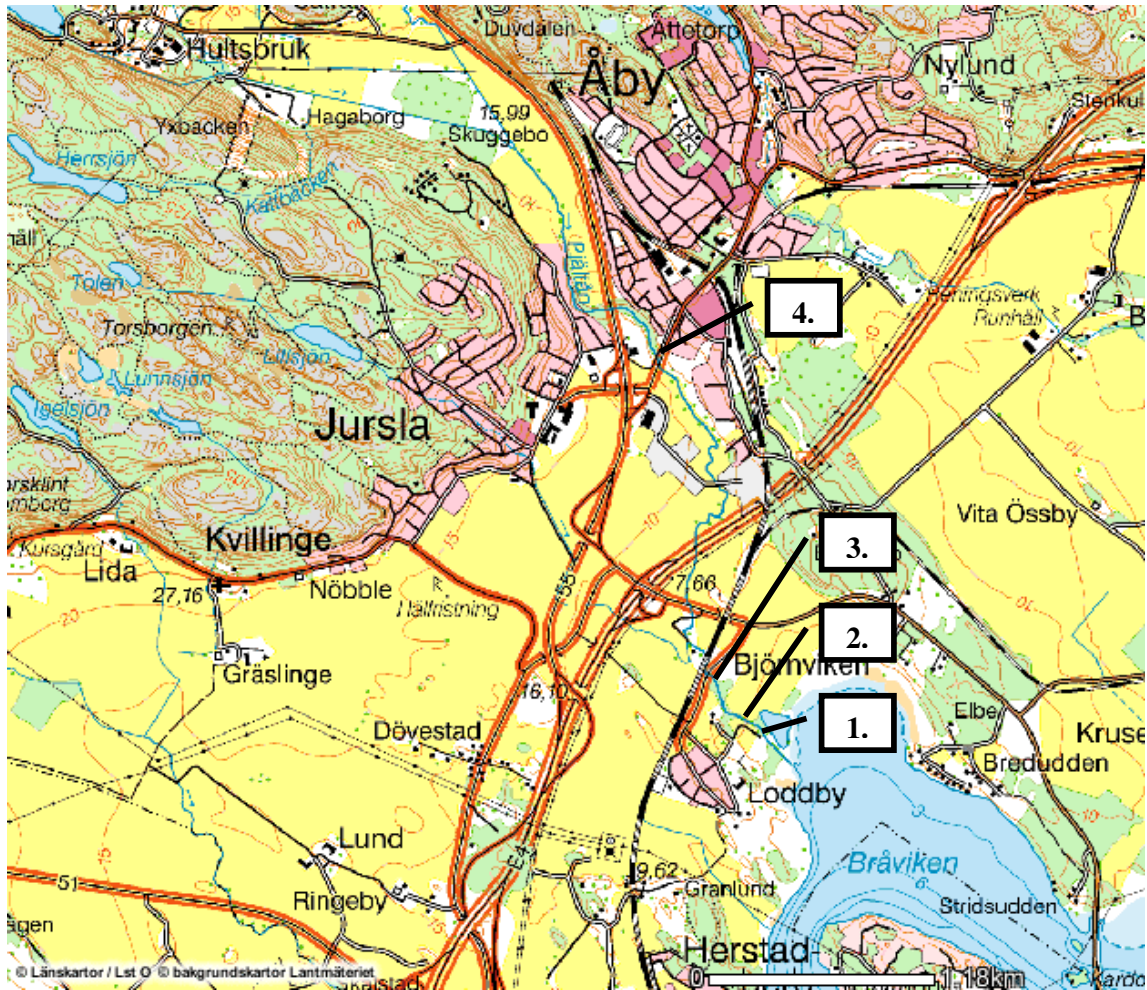

Figur 1. Det arbetsfordon som användes för att få ut sten till lekbäddar för öring. En 6-hjulig motorcykel med tippbart flak.

Figur 2. Liten lastare som användes till att fylla på flaket med sten.

Åtgärdsområden

Figur 3. Översiktskarta. Beskrivna åtgärdsområden markerade. Källa: www.gis.lst.se.

1. Utloppet Loddby

Förbättrad fiskvandring

I Pjältåns nedre del vid Loddby finns rester efter en numera utriven damm. Dammen nyttjades för ett pappersbruk som tidigare låg i närheten. Hindret bedömdes som passerbart för samtliga fiskarter men vid högre flöden skapas ett hårt vattentryck i utflödets trånga passage (figur 4), vilket då försvårar passerbarheten för svagsimmande arter. Den smala passagen utgör också en risk att det lätt fastnar grenar och skräp vilket i sin tur snabbt kan leda till ett partiellt eller definitivt hinder.

Åtgärden bestod i att öppningen breddades i den södra delen för att göra utflödet bredare. Sten och block spreds ut för att skapa en mera långsträckt strömnacke med mindre fallhöjd (se fig.5).

Figur 4. VH 1 i Pjältån, gamla dammen innan åtgärd. Foto: T. Nydén.

Figur 5. Efter åtgärd. Mynningen har breddats och öppnats upp några meter i den södra kanten. Block och sten har lagts ut så att en mera långsträckt strömnacke bildats. Passerbarheten för fisk har klart förbättrats. Det finns också tankar på att i framtiden placera en fiskräknare på platsen, detta görs bäst omedelbart ovan strömnacken. Denna åtgärd kräver dock en detaljstudie. Foto: U. Hjalte.

2: Gamla bron vid Loddby

Ett lekområde skapades vid den gamla bron Loddby, ca 10 m³ grus och 5 m³ sten plus befintligt material som kunde lossas från kanterna tillfördes på platsen (figur 3 och 6). Lokalens lämplighet som lek- och uppväxtområde för öring (0+-2+) förbättrades väsentligt genom denna åtgärd.

Figur 6. Gamla bron uppströms Loddby. Fotot taget innan åtgärd - något bra foto efter åtgärd finns inte beroende på den höga vattenföringen. Foto: T. Nydén.

3: Kvarnen

I området kring den gamla kvarnen upp till vägtrumman tillfördes block, sten och grus för att få ett bättre lek- och uppväxtområde och ståndplatser för större fisk. Befintliga kvarnrester och stenfundament lämnades orörda. Ett större lekområde skapades uppströms kvarnen, ca 10 m³ grus och ca 10 m³ sten plus befintliga block som kunde lossas från kanterna tillfördes på platsen (figur 7 – 9).

Figur 7. Vägtrumman innan åtgärd 2007. Bottnen består av stenkross (från väg/brorestaurering) och enstaka block. Stenkross är tyvärr inte bra leksubstrat och vid högre vattenföring blir vattentrycket hårt på platsen. Foto efter åtgärd saknas pga den höga vattenföringen.

Figur 8. Bildserie över åtgärden vid Kvarnen Loddby. Grus kördes från depån till vägbron med den lilla lastaren (A) varefter merparten skottades ut för hand (B). När allt grus skottats ut skapades en ca 20 cm tjock matta av lekgrus. Denna kompletterades senare med block och stenar (foto saknas dock).

Figur 9. Lekgrus tippades även ut med hjälp av sexhjulingen och släpvagn strax uppströms kvarnen.

4: Bron Åby samhälle

Mellan gångbron och vägbron i Åby samhälle skapades ett större lek- och uppväxtområde, ca 20 m³ grus och 15 m³ sten (varav 10 kubik storsten) tillfördes i området kring broarna. Förutom att platsen var lämplig som lekområde blir den också en allmän skådeplats för samhällets invånare och andra intresserade vid lektiden under senhösten (se figur 16 och 17).

Figur 10. Området mellan gångbron och vägbron i Åby innan åtgärd. Botten består mestadels av sand med litet inslag av sten – dåligt lekområde. Foto: T. Nydén.

Figur 11. Sten och lekgrus tippades av på gångbron för att sedan skottas i för hand. Foto: U. Hjalte.

Figur 12. Samma område som fig. 11 efter åtgärd. Ett stort lek- och uppväxtområde har skapats vid gång- och vägbron i Åby. Foto: U. Hjälte.

Figur 13. Vy från vägbron uppströms innan åtgärd. Foto: U. Hjälte.

Figur 14. Samma vy som fig. 13 efter åtgärd. Nedanför gång- och cykelbron har ett "demonstrationsområde" skapats, som visar ett riktigt bra lekområde för öring. Intresserade kan nu titta på ett av naturens skådespel, havsöringlek på nära håll. Foto: U. Hjälte.

Död ved

På sträckan från Loddby upp till Skuggebo (se figur 3) tillfördes död ved genom att enstaka träd fälldes i ån. Denna åtgärd har flera positiva effekter på ekosystemet, t.ex. skapas fler ståndplatser för fisk, ökad produktion och viktiga miljöer för fiskyngel, bottenfauna m.m.

Figur 15. Tillförsel av död ved skapar fina uppväxtmiljöer och ståndplatser samt höjer sträckans diversitet.

Öringlek

De nyanlagda lekbäddarna vid broarna i Åby lockade havsöringen att leka någon månad senare. Vid ett besök observerades 8 stora havsöringar på ”demonstrationsområdet” mellan broarna i Åby, varav den största bedömdes till ca 10 kg (figur 16 och 17)

Figur 16 och 17. Havsöringen tackade genom att bjuda upp till en riktig lekfest på de nyanlagda lekplatserna. Foto: U. Hjärte.

Elfiskeundersökning

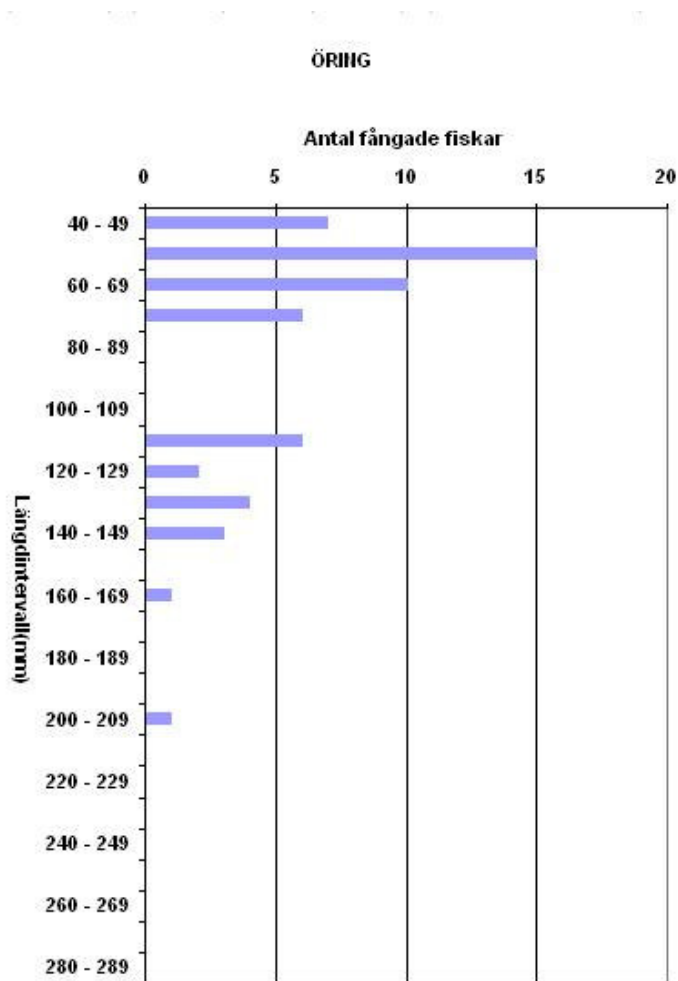
En elfiskeundersökning genomfördes innan åtgärd vid Kvarnen (figur 18). Målsättningen var att även fiska en lokal vid gångbron i Åby men vattenföringen och lokalens djup gjorde att detta tyvärr inte kunde genomföras. Resultatet vid kvarnen (tabell 1) visade på måttliga tätheter av havsöring och med tanke på den nya lekplatsen uppströms förväntas tätheterna vara betydligt högre kommande år.

Figur 18. Elfiskelokalen vid den gamla kvarnen i Loddby. I området ovanför lades stora mängder sten- och lekmaterial ut. Förväntade effekter av biotopvården bör även avspeglas på elfiskelokalen vid en ev. uppföljning. Foto: P. Johansson.

Tabell 1. Fångade öringar på elfiskelokalen och fördelning av årsyngel (0+) och äldre fisk.

	Tot	0+	>0+
Omgång 1	30	19	11
Omgång 2	13	9	4
Omgång 3	12	10	2
Summa	55	38	17

Figur 19. Längdfördelningsdiagram över fångade öringar på elfiskelokalen gamla kvarnen i Loddby.

Slutsatser

Sammantaget betraktar vi åtgärderna i Pjältån som lyckade – inte minst med tanke på att vi kunde observera lekfisk redan en månad senare. Detta visar tydligt att så pass enkla åtgärder som utläggning av lämpligt grus kan ha stor positiv effekt på havsöringens tätheter. Den viktigaste åtgärden i framtiden är att på olika sätt ge Pjältån ett långsiktigt skydd genom tillsyn, övervakning och förvaltningsplan. I dagsläget finns ingen organiserad förvaltning av ån vilket skulle vara en stor fördel – inte minst för havsöringens fortlevnad och skyddet av hotade arter.

Peter Johansson & Thomas Nydén

Emåförbundet